

Alicja Żywczok, Marianna Dąbrowska-Wnuk

Punktualność – cnota moralna czy balast perfekcjonizmu? : interdyscyplinarne ujęcie hermeneutyczne

Chowanna 2, 299-317

2016

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Alicja Żywczok
Marianna Dąbrowska-Wnuk

Uniwersytet Śląski

Punktualność – cnota moralna czy balast perfekcjonizmu? Interdyscyplinarne ujęcie hermeneutyczne

Wprowadzenie

Współczesny rozwój etyki zawodowej i podniesienie standardów ekonomicznych spowodowały zwiększenie zapotrzebowania na ludzi punktualnych w różnych obszarach życia społecznego. Nie do pomyślenia jest dziś umówienie się z przyjacielem, klientem, pacjentem czy uczniem na przykład „po południu”, bez określenia godziny spotkania, jak to czynili nasi poprzednicy. Dla żyjącego w pośpiechu obywatela metropolii liczy się każda minuta, zatem coraz częściej ludzie spotykają się z wyraźnym oczekiwaniem punktualności. Jakość gospodarowania czasem bądź właściwe „zarządzanie czasem” objawia się w punktualności, jakże pożądanej w kontakcie z członkami rodziny, ze znajomymi, z przyjaciółmi czy ze współpracownikami.

Wobec takiego popytu na punktualność rozumianą jako cenna ludzka właściwość nie pozostaje obojętna także nauka, zarówno nauki ogólne – filozofia (zwłaszcza etyka), jak i szczegółowe, na przykład nauki społeczne (zwłaszcza pedagogika, psychologia, socjologia), przyrodnicze (choćby chronobiologia zajmująca się różnymi aspektami rytmu biologicznego) czy ekonomiczne.

Wgląd hermeneutyczny¹ w istotę i znaczenie punktualności umożliwił wysunięcie kilku tez:

¹ Autorki artykułu prowadzą aktualnie badania ilościowo-jakościowe dotyczące punktualności młodzieży, których wyniki oraz interpretację wkrótce zakomunikują. W zbudowaniu niniejszego artykułu posłużyły się metodami

1. Punktualność stanowi dyspozycję psychiczną znacznie ułatwiającą komunikację międzyludzką.
2. Niepunktualność, postrzegana jako brak szacunku dla interlokutora, prowadzi między innymi do zmniejszenia częstości kontaktów towarzyskich, osłabienia więzi emocjonalnej między ludźmi, na przykład członkami rodziny, przyjaciółmi.
3. Punktualność można uznać za osobowościowy wyznacznik jakości współpracy w środowiskach zawodowych.
4. Punktualność wychowawcy pozwala z dużą skutecznością stosować metody modelowania i nadawania znaczenia; wychowawca kształtuje w ten sposób w wychowankach „kontrolę wolicjonalną” wraz z jej szczegółowym komponentem – punktualnością.

Punktualność wychowanka stanowi istotny czynnik facylitacyjny w odniesieniu do rozwoju różnych sfer: poznawczej, wolicjonalnej, uczuciowej, moralnej, duchowej.

Punktualność, niezwykle rzadko poddawana badaniom naukowym, jest oryginalną kategorią interdyscyplinarną ściśle sprzężoną z innymi kategoriami – na przykład odpowiedzialnością, uczciwością, pewnością, obowiązkiem, zobowiązaniem – które znacznie częściej stanowią przedmiot analiz, zazwyczaj przedstawicieli humanistyki.

Treść i zakres pojęcia punktualności

Punktualność przypisuje się na ogół człowiekowi przybywającemu na spotkanie w ściśle określonym czasie, skrupulatnemu co do terminu, na przykład ktoś punktualny jak zegarek to osoba wywiązująca się z zobowiązań, umów, obietnic. W życiu człowieka wydarzeniem naturalnym związanym ze względnie stałym terminem jest na przykład czas trwania ciąży. Zagadnienie terminowości wydarzeń życiowych ujmowane jako rodzaj biologicznie bądź społecznie uwarunkowanej punktualności zostało tu jedynie zasygnalizowane, gdyż zostanie szczegółowo rozpatrzone w kolejnej części artykułu.

Termin „punktualność” jest powszechnie stosowany również w odniesieniu do rzeczy, mówi się na przykład o punktualnym kursowaniu pociągów. Punktualnością odznacza się także przyroda nieożywiona (regularność następowania po sobie faz Księżyca, pór roku, wschodów i zachodów Słońca, kwitnienia i owocowania drzew, wzrostu i obumierania roślin itp.). W przyrodzie ożywionej zwierzętami słynącymi z punktualności są między innymi kogut (poranne pianie koguta

hermeneutycznymi, by rozpoznać aktualny stan wiedzy w badanym zakresie i dokonać właściwej interpretacji tekstów źródłowych.

budzące domowników), kura (każdego dnia mniej więcej o tej samej porze udaje się na wieczorny spoczynek), orlik, sokół, kuna. Również termin corocznego odlotu ptaków do ciepłych krajów, a potem ich powrotu jest zbliżony.

Maria Ossowska, konstruując szczegółowe komponenty wzoru demokracji, pisze: „Uczciwość intelektualna wiąże się z inną dyspozycją, której nie sposób pominąć. Mam na myśli **odpowiedzialność za słowo**. Odpowiedzialność za słowo ma szereg odmian [...]. Odpowiedzialności za słowo przeciwstawia się niesłowność, niedotrzymywanie umów i obietnic. Szczegółowym przypadkiem nieodpowiedzialności za słowo jest niepunktualność. Na wytrzebiecie wyliczonych wad należy położyć nacisk, gdyż oskarżanie o nie Polaków jest, niestety, uzasadnione”². W myśl stanowiska intelektualnego Ossowskiej, punktualność można uznać za przejaw szczegółowej odmiany odpowiedzialności – odpowiedzialności za słowo.

Terminowość wydarzeń życiowych – kategoria psychologii rozwoju człowieka

Zagadnienia temporalne znajdują odzwierciedlenie w teoriach psychologicznych opisujących rozwój człowieka w ciągu życia. Ujmują one rozwój jako proces dokonujących się zmian w czasie. Istotą rozwoju jest zmiana w zdolnościach adaptacyjnych rozumianych najczęściej jako konstruowanie relacji człowieka z otoczeniem. Zrozumienie ludzkiego zachowania wymaga dogłębnego poznania kwestii terminowości zdarzeń³.

Jako pierwsza na terminowość zdarzeń zwróciła uwagę w 1979 roku Bernice I. Neugarten, która badała zmiany rozwojowe zachodzące w odpowiednim i nieodpowiednim czasie (*in-time* i *off-time*)⁴. Badaczka skoncentrowała się na analizie znaczenia zdarzeń życiowych uznanych w danym społeczeństwie za ściśle związane z określonymi etapami rozwoju. Odniesienie własnych doświadczeń do będących

² M. Ossowska: *Wzór demokracji*. Lublin: Instytut Wydawniczy „Daimonion”, 1992, s. 23–24, podkr. – A.Ż., M.D.W.

³ J. Trempla: *Koncepcje rozwoju psychicznego, wiele czy jedna psychologia rozwoju?* „Forum Psychologiczne” 1997, T. 2, s. 3, 9; zob. też: L. Wojciechowska: *Syndrom pustego gniazda. Dobrostan matek usamodzielniających się dzieci*. Warszawa: Wydawnictwo Instytutu Psychologii Polskiej Akademii Nauk, 2008.

⁴ B.I. Neugarten: *Time, Age, and Life Cycle*. „American Journal of Psychiatry” 1979, no. 7.

udziałem innych osób w tym samym wieku i żyjących w tych samych warunkach społecznych i kulturowych pozwala na określenie swoich doświadczeń jako zachodzących „wcześniej”, „w tym samym czasie” lub „później” niż u rówieśników, a więc jako wydarzeń punktualnych lub niepunktualnych.

Terminowość zdarzeń życiowych stanowi przedmiot zainteresowania naukowego również Helen Bee, która wyróżniła trzy rodzaje zmian następujących wraz z wiekiem: uniwersalne, wspólne i indywidualne; zmiany te są uwarunkowane biologicznie oraz społecznie. Opisuując zmiany uniwersalne, czyli powszechne, Bee używała terminów „zegar biologiczny” i „zegar społeczny”. Zegar biologiczny wyznacza tempo, rytm i zakres wzrostu organizmu, decyduje w znacznym stopniu o przebiegu procesu dojrzewania. Działanie zegara biologicznego odpowiada za to, że wszyscy ludzie rozwijają się mniej więcej w tym samym tempie, w poszczególnych okresach rozwojowych zdobywają określone sprawności, na przykład motoryczne, artykulacyjne, czy dojrzałość seksualną. Podobieństwo jednostek w zakresie funkcjonowania fizycznego i psychicznego pozwala zakwalifikować je do określonej grupy wiekowej; jednostki te w kolejnych okresach życia podlegają zbliżonym wymaganiom bądź oczekiwaniom kulturowym i społecznym wyznaczanym przez zegar społeczny. Oczekiwania te są różne w zależności od wieku oraz płci osób. Wyzwania stawiane osobom należącym do tego samego przedziału wiekowego upodabniają je do siebie ze względu na uczestnictwo w podobnych wydarzeniach społecznych i podejmowanie zbliżonych zadań⁵.

Funkcjonowanie człowieka według obu zegarów – biologicznego i społecznego – powoduje, że jego rozwój przebiega według pewnego planu, dlatego też doświadczenia będące udziałem człowieka mogą występować punktualnie, czyli zgodnie z fazami rozwoju, lub niepunktualnie. Punktualność zachodzenia określonych wydarzeń sprzyja ich pomyślnej realizacji ze względu na optymalny poziom dojrzałości biologicznej i społecznej jednostki. Procesy dojrzewania biologicznego oraz procesy socjalizacji i edukacji rozumiane jako zmieniające się wraz z wiekiem oczekiwania otoczenia społecznego dotyczące standardów wykonania pewnych zadań stanowią, zdaniem Anny Brzezińskiej, dwa konteksty, których jakość w dużym stopniu wyznacza przebieg procesu rozwoju i poziom osiągnięć rozwojowych. Punktualny przebieg obu procesów poparty adekwatnymi do wieku wymaganiami (nie za wysokimi i nie za niskimi) respektującymi poziom gotowości jednostki sprzyja prawidłowemu przebiegowi jej

⁵ H. B e e: *Psychologia rozwoju człowieka*. Przeł. A. W o j c i e c h o w s k i. Poznań: Wydawnictwo Zysk i S-ka, 2004.

dalszego rozwoju, co oznacza, że będzie on kompatybilny z rozwojem rówieśników. Im więcej doświadczeń jednostka dzieli z innymi osobami, szczególnie z tej samej grupy wiekowej, tym ma silniejsze przeświadczenie, że jest podobna do innych. Można zatem uznać, że trajektorie życia ludzi są do siebie podobne dzięki występowaniu wydarzeń o charakterze uniwersalnym oraz o charakterze wspólnych doświadczeń pokoleniowych⁶.

Natomiast tym, co różnicuje tempo rozwoju człowieka, są wydarzenia niepunktualne. Niepunktualność wydarzeń życiowych stanowi skutek zakłóceń procesu rozwojowego, tzn. przyspieszenia, opóźnienia, a nawet zahamowania. Źródłem zakłóceń są wydarzenia (nierzadko traumatyczne), którym jednostka musi sprostać mimo niedostatecznej dojrzałości biologicznej, psychicznej czy społecznej. Bez wystarczającej wiedzy czy umiejętności człowiek staje wobec konieczności zmierzenia się z wydarzeniami zbyt wcześnie (na przykład ciąża nastolatki) lub zbyt późno (gdy jednostka ukierunkowana jest już na inne cele i zadania życiowe)⁷.

Niepunktualność w sferze dojrzewania biologicznego to efekt uwarunkowań genetycznych lub niewłaściwych warunków rozwojowych (na przykład niedożywienia, chorób chronicznych). Z kolei powodem niepunktualności indywidualnego zegara społecznego są niewłaściwe warunki socjalizacji, tj. zaniedbywanie potrzeb fizycznych bądź psychicznych, wadliwy system wychowawczy, niewłaściwe wzorce socjalizacyjne.

Skutki wydarzeń niepunktualnych (krótkotrwałe lub długofalowe) determinują kierunek dalszego rozwoju człowieka. Opóźnienie rozwoju motorycznego może przejawiać się wśród dzieci jako nieterminowe podnoszenie główki, siadanie, raczkowanie, pionizacja, chód, itd. Z kolei opóźnienie rozwoju mowy może objawiać się nieterminowym opanowywaniem dźwięków mowy, artykulacji wyrazów, zdań, budowania dłuższych wypowiedzi. W zakresie rozwoju psychospołecznego dziecka na przykład uśmiech społeczny, utrzymywanie kontaktu wzrokowego czy umiejętność zabawy z rówieśnikami stanowią pewne osiągnięcia rozwojowe przypisane do określonego wieku. Przekroczenie norm czasowych, a zatem swoista niepunktualność w zakresie wy-

⁶ A. Brzezińska: *Jak przebiega rozwój człowieka? W: Psychologiczne portrety człowieka*. Red. A.I. Brzezińska. Gdańsk: Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne, 2005, s. 26, 27; A. Brzezińska, R. Kaczan, L. Rycielska: *Przekonania o swoim życiu. Spostrzeganie historii życia przez osoby z ograniczeniami sprawności*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe „Scholar”, 2010.

⁷ Ibidem.

liczonych osiągnięć może świadczyć o nieprawidłowościach w rozwoju dziecka i stanowić cenne spostrzeżenie diagnostyczne.

Omówienie punktualności rozumianej psychologicznie jako terminowość wydarzeń życiowych warto uzupełnić przemyśleniami filozoficznymi (z zakresu etyki: deontologii i prakseologii) oraz pedagogicznymi (z zakresu teorii wychowania moralnego i pedagogiki pracy).

Punktualność jako rezultat odpowiedniego stosunku do czasu

Punktem zwrotnym w analizie takiej dyspozycji psychicznej jak punktualność wydaje się usytuowanie jej na temporalnym i aksjologicznym kontinuum (tabela 1). Lewy biegun kontinuum, oznaczony zbiorczym terminem „perfekcjonizm”, wyraża maksimum cnoty. Odnosi się do ludzi przychodzących na umówione spotkanie znacznie przed ustalonym czasem bądź kompulsywnie trzymających się harmonogramów, niedopuszczających żadnych odstępstw od wzajemnych ustaleń w tym zakresie, nawet w obliczu nieprzewidzianych zdarzeń losowych, takich jak leczenie szpitalne. Wymóg bezwzględnej punktualności wobec siebie i innych może świadczyć w tym wypadku na przykład o osobowości autorytarnej, anankastycznej (obsesyjno-kompulsywnej) bądź stanowić objaw zaburzeń nerwicowych. Na przeciwnym – prawym – biegunie kontinuum znajduje się drugie – diametralnie odmienne – zachowanie ekstremalne: minimum cnoty – niepunktualność. Zachowanie umiarkowane (tzw. złoty środek), czyli optymalną miarę cnoty, stanowi punktualność.

Tabela 1

Usytuowanie punktualności na aksjologicznym i temporalnym kontinuum – ujęcie autorskie (A. Żywczok)

PERFEKJONIZM	PUNKTUALNOŚĆ	NIEPUNKTUALNOŚĆ
NADMIAR CNOTY	OPTIMUM CNOTY	NIEDOBÓR CNOTY
Zniewolenie przez przeszłość	Szacunek dla przeszłości	Zdeterminowanie przeszłością
Instrumentalne traktowanie terażniejszości	Docenianie terażniejszości	Niedocenianie terażniejszości
Gloryfikacja przyszłości	Respekt wobec przyszłości	Lekceważenie przyszłości

Gdy weźmiemy pod uwagę trzy komponenty temporalne: przeszłość, terażniejszość, przyszłość, dostrzeżemy, że ludzie punktualni sprawiają wrażenie dobrze przystosowanych do terażniejszości, dokładnie trafiających w *recens*, a przy tym nielekceważących faktów należących

do przeszłości ani niezaprzepaszczających przyszłych szans. Świadczy o tym między innymi fakt, że osoby punktualne nie przybywają na umówione spotkanie ani za wcześnie, ani za późno – przybywają terminowo. Z kolei niepunktualni wydają się zdeterminowani przeszłością, lekceważący bądź oszołomieni przyszłością i niedoceniający bieżącego *temporum*. Natomiast perfekcjniści są postrzegani jako silnie zniewoleni przez przeszłość, gloryfikujący przyszłość i instrumentalnie traktujący terażniejszość.

Szczególnie niepokojąca dla współpracujących z sobą jednostek, grup, instytucji, firm, korporacji może wydawać się niska ocena przyznawana terażniejszości przez na przykład lekarza, nauczyciela, prawnika, naukowca⁸, terapeutę, przedstawiciela handlowego; taka percepcja czasu przez współpracownika, kontrahenta, ale również rodzica, wychowawcę, opiekuna dostarcza jednak o nich dodatkowych informacji. Z kolei zniewolenie przez fakty z przeszłości może stanowić przejaw chorób somatycznych bądź psychicznych, utrudniać działanie w terażniejszości. Zarówno gloryfikacja, jak i lekceważenie przyszłości są nieoptymalne i często utrudniają postrzeganie przyszłości jako szansy osiągnięcia pomyślności osobistej czy sukcesu zawodowego, a zatem znacznie ograniczają działanie człowieka, blokując jego kreatywność. W procesie wychowania i samowychowania najlepiej sprawdzają się: szacunek dla przeszłości (historii powszechnej i biograficznej), docenianie terażniejszości i respektowanie przyszłości. Taka postawa człowieka wobec trzech kategorii temporalnych sprzyja podejmowaniu przez niego wysiłku wolicjonalnego, zachęca do samodyscypliny, a tym samym punktualności.

Punktualność – wyznacznik kultury pracy i organizacji środowisk zawodowych

Gospodarowanie czasem wymaga operowania umiejętnością planowania rozkładu dnia, tygodnia, miesiąca, kwartału itd., z kolei czynność planowania ma swe wyraźne powiązanie z poczuciem obowiązku oraz samooceną. W związku z tym można przypuszczać, iż ludzie kierujący się poczuciem obowiązku będą bardziej punktualni od osób tzw. nieobowiązkowych. Z kolei posiadający zaniżoną bądź zawyżoną samoocenę będą mieli skłonność do spóźniania się rozumianego jako niewywiązywanie się z zobowiązań (realizacji zleceń, wykonania zadań), niedotrzymywanie danego słowa, obietnic. Natomiast wśród osób

⁸ Zob. A. Żywczo k: *Aksjologia odkrycia naukowego – studium rozwoju i wychowania osobowości naukowych*. Toruń: Wydawnictwo Adam Marszałek, 2009.

punktualnych większość będzie charakteryzowała się adekwatną, pozytywną samooceną.

Powszechnie uważa się, iż ludzie zajmujący wysokie stanowiska, na przykład prezesi dużych firm, dyrektorzy instytucji publicznych, kładą w swym postępowaniu nacisk na punktualność i zaliczają się do grona punktualnych (jeśli zdarza się im spóźnić, to starają się o tym uprzedzić, wyjaśnić, przeprosić). Zatem pełniona rola społeczna i zawodowa oraz zajmowane stanowisko mogą decydować o natężeniu analizowanej dyspozycji psychicznej. Proponujemy jednak odmienne postrzeganie punktualności – uznanie jej za jeden z wyznaczników wysokiego statusu społecznego.

Współcześni pracodawcy starają się podczas rekrutacji pozyskać osoby, które cechami osobowości będą pasowały do profilu firmy i jej kultury organizacyjnej. Dokładne oczekiwania pracodawcy, przypisane określone stanowisku pracy, charakteryzuje zbiór wiadomości, umiejętności, zdolności, kompetencji pracownika, bez których niemożliwa byłaby wydajna praca na danym stanowisku. Oczekiwania pracodawców są dziś szczegółowo analizowane. Zgodnie z wynikami badań przedstawionymi w raporcie *Rynek pracy w Polsce i Unii Europejskiej*⁹, najbardziej cenioną przez pracodawców cechą pracowników jest odpowiedzialność, a ponadto: otwartość, zaangażowanie, uprzejmość, uczciwość, **punktualność**, sumienność. Zatem punktualność – rozumiana zarówno jako szczegółowa odmiana odpowiedzialności, jak i jako osobna cecha charakteru – zajmuje wysoką lokatę wśród cenionych dyspozycji psychicznych podwładnych. Stanowi cechę niezbędną zwłaszcza w zawodzie nauczyciela, świadectwo jego profesjonalizmu i podstawę zastosowania wobec uczniów wychowawczej metody modelowania.

Intrygujące jest pytanie: czy punktualność jest stałą czy niestałą dyspozycją człowieka? Czy w odniesieniu do różnych zadań, zleceń, obowiązków ludzie są w podobnym (vs różnym) stopniu punktualni bądź niepunktualni? Doświadczenie życiowe pokazuje, iż na przykład ludzie stale spóźniający się do szkoły, do pracy, na samolot, na kolację wigilijną, na własny ślub przejawiają ambiwalentny stosunek do czasu (uczucia pozytywne i negatywne związane z koniecznością dostosowania się do ram czasowych), ambitendencję (skłonność do reagowania w pozytywny i zarazem negatywny sposób na presję czasu), ambisentencję (dążenie do wyzwolenia się z ograniczeń czasowych w związku z nieaprobowaniem pośpiechu bądź fascynacją powolnością, a zarazem chęć przestrzegania godzin, terminów, harmonogramów

⁹ *Rynek pracy w Polsce i Unii Europejskiej*. Red. A. R o z m u s et al. Rzeszów: Wyższa Szkoła Informatyki i Zarządzania, 2010; *Absolwent na rynku pracy*. Warszawa: „Ecorys” Polska Sp. z o.o., 2011, s. 56.

w związku z wysoką oceną przyznawaną przedsiębiorczości). Ambivalencja, ambitendencja i ambisentencja utrudniają niepunktualnym funkcjonowanie społeczne i uniemożliwiają przeżywanie satysfakcji w związku z własną punktualnością.

Daje się jednak wyróżnić ludzi mających skłonność do wybiórczego spóźniania się na dany rodzaj zajęć, najczęściej nielubianych, w określone środowisko kojarzone raczej z negatywnymi emocjami. Takiego rodzaju sporadycznych spóźnień jako sposobu radzenia sobie z trudnością zadania (przez odroczenie wykonania), podobnie jak spóźnień obliczonych na efekt wywarcia wrażenia na otoczeniu, zmuszających innych do zwrócenia uwagi na osobę wchodzącą nieco później niż pozostali, proponuje się w ogóle nie kwalifikować do zachowania niepunktualnego, ale traktować jako wyrafinowaną manipulację.

Punktualność – zachowanie uwarunkowane kulturowo

Punktualność, cecha silnie osadzona w naturze człowieka, ma również swe wyraźne podłoże kulturowe. Tworzenie kultury wzbogaca człowieka duchowo i nadaje sens jego egzystencji, nawet jeśli dotyczy tak wąskiego obszaru kultury, jak kultura punktualności. Postrzeganie czasu i integralnie związanego z nim zachowania punktualnego bądź niepunktualnego stanowi wypadkową norm społecznych, moralnych i obyczajowych przyjętych w danej kulturze. Zatem punktualność można uznać za zachowanie uwarunkowane kulturowo. Typy kultury wyodrębnione z uwzględnieniem kryterium stosunku do czasu to:

1. Kultura monochroniczna (termin wprowadzony przez Edwarda T. Halla) – w tej kulturze przywiązuje się dużą uwagę do punktualności. Ten typ kultury reprezentują obywatele między innymi USA, Kanady, Japonii, krajów skandynawskich, Niemiec (cnota pruska), Szwajcarii, Holandii. W krajach tych punktualność stanowi czynnik rozstrzygający – przejaw odpowiedzialności człowieka, a harmonogramy postrzega się jako ustalony i niepodlegający zmianom porządek dzienny. Wyznaczone terminy spotkań rzadko ulegają zmianom, dąży się również do tego, by spotkania (zwłaszcza w biznesie) przebiegały bez zakłóceń, na przykład nie były niczym przerywane.
2. Kultura polichroniczna – w tej kulturze kładzie się mniejszy nacisk na punktualność niż w kulturze monochronicznej i dopuszcza się przekraczanie terminów. Ten typ kultury jest charakterystyczny dla krajów arabskich, latynoamerykańskich, krajów Azji Południowej i Południowo-Wschodniej. Ludzie wywodzący się z kultury polichronicznej cenią nienapięte harmonogramy czy posiedzenia,

w czasie których może odbywać się równocześnie kilka spotkań. Chociaż wyżej cenią podtrzymanie pozytywnych relacji z innymi niż punktualność i rzadko postrzegają drobną niepunktualność jako brak szacunku dla gospodarza, oczekują, że na przykład gość przyjdzie względnie punktualnie. Kontrahenci pochodzący z kultury polichronicznej, jeśli nawet każą na siebie czekać, nie okazują partnerom w ten sposób lekceważenia, ale ujawniają różnicę mentalną związaną z wychowaniem w odmiennym kręgu kulturowym¹⁰.

Obywatele państw europejskich ze znacznie większą przychylnością traktują osoby wykonujące zadanie czy realizujące zlecenie przed umówionym czasem niż spóźniających się. Wywiązujący się z podjętych zobowiązań przed wyznaczonym terminem są postrzegani nadal jako punktualni, podczas gdy ubiegający się o przedłużenie terminu, na przykład spłaty długów, a zwłaszcza spóźniający się bez uprzedzenia bywają posądzeni o niepunktualność. Przypisuje się im również inne negatywne cechy związane z niepunktualnością, na przykład nieodpowiedzialność, niedojrzałość społeczną, nieuczciwość, nierzetelność, niesolidność, lenistwo, tchórzostwo, brak profesjonalizmu.

Bywa że zasada punktualności stanowi nieodłączny składnik obyczajowości narodu. Wówczas podstawą grzeczności i okazania szacunku gospodarzowi jest punktualne przybycie na umówione spotkanie bądź terminowe wywiązanie się z umów, zobowiązań, obietnic. Ludwik XVIII wypowiedział niegdyś słowa, które przywoływane są do dziś jako przestroga dla spóźniających się: „Kto późno przychodzi, sam sobie szkodzi” – wskazują straty bądź koszty, które ponosi człowiek niepunktualny. Z kolei wśród polskich przysłów, które można traktować jako zarejestrowane w języku prawidłowości ludzkiego postępowania, zwraca uwagę zwłaszcza jedno, którym Polacy wciąż się posługują: „Punktualność jest grzecznością królów”¹¹. Treść przysłowia wyraża istotne w komunikacji interpersonalnej przesłanie, by nie trwonić czasu innych ludzi, nie nadwierać ich cierpliwości, zwłaszcza gdy dysponuje się wysokim statusem społecznym, na przykład zajmuje zaszczytne stanowiska zawodowe czy państwowe. Człowiek korzystający z przywilejów społecznych powinien zachowywać się skromnie, na przykład okazywać szacunek podwładnym. Kultura osobista, w którą wpisany jest wymóg punktualności, ma bowiem istotne znaczenie

¹⁰ R. Gesteland: *Różnice kulturowe a zachowania w biznesie*. Przeł. H. Małarecka-Simbierowicz. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN, 2000, s. 58, 90; L. Witek, J. Adamczyk: *Marketing międzynarodowy*. Rzeszów: Oficyna Wydawnicza Politechniki Rzeszowskiej, 2008, s. 135.

¹¹ *Mała księga przysłów polskich*. Red. S. Nycza. Radom: Oficyna Wydawnicza „Ston I”, 1994, s. 181.

w kreowaniu kultury narodu. W naszym kraju punktualność uważa się za cnotę pozytywistyczną, gdyż w tym okresie historycznym po raz pierwszy z takim natężeniem starano się odbudować państwowość za pośrednictwem rzetelnej pracy i kształtowania sprzyjających jej cech charakteru.

Kontrowersyjny pogląd na „rodowód” punktualności zaprezentował filozof kultury Karlheinz Geißler, który uważa, że **punktualność stoi w sprzeczności z ludzkim zegarem biologicznym**; człowiek nie rodzi się punktualnie i nie umiera punktualnie, staje się punktualny dopiero wówczas, gdy się go takim uczyni. Przestrzeganie ram czasowych to efekt dziewiętnastowiecznej industrializacji, kiedy to terminowość zaczęła zyskiwać na znaczeniu, a punktualność stała się cnotą – jedną z najważniejszych cech tzw. nowoczesnego człowieka. Zdaniem Geißlera, punktualność obecnie traci na znaczeniu, nawet tzw. niemiecka punktualność wydaje się jedynie stereotypem. Dziś ludzkość stoi przed wielką szansą powrotu do życia zgodnego z jego naturalnym rytmem zamiast z restryktywnym ograniczeniem czasowym – zegarem¹² (współcześnie raczej godziną wyświetloną na telefonie komórkowym).

Analiza stanowiska intelektualnego Geißlera rodzi jednak pewne wątpliwości: czy zaprezentowane antycypacje nie należą do nadmiernej optymistycznych w czasach, kiedy człowiek z trudem przystosowuje się do dynamizmu współczesnej cywilizacji między innymi za pośrednictwem rozeznania w czasie, sporządzania planu dnia czy tygodnia i w ten sposób uporządkowania proporcji pracy i wypoczynku, obowiązków i przywilejów? Przecież w wielu sytuacjach życiowych człowiek radzi sobie z nadmiarem obowiązków głównie dzięki orientacji w czasie obiektywnym (zobrazowanym za pomocą miar zewnętrznych, na przykład zegara, kalendarza) i subiektywnym (reprezentowanym indywidualnie w umyśle każdego człowieka).

Doskonalenie sfery wolicjonalnej – podłoże wychowawcze kształtowania punktualności młodzieży

„Pedagogika apeluje zbyt często do intelektualnych zainteresowań, zapominając o znaczeniu etycznie inspirowanej woli”¹³ – twierdził nie-

¹² K. Geißler: *Enthetzt Euch! Weniger Tempo – mehr Zeit*. Stuttgart: Hirzel, 2012.

¹³ F.W. Foerster: *Wychowanie i samowychowanie*. Przeł. J. Krenz-Mirski. Warszawa-Lublin-Łódź: Gebethner i Wolff, 1917 – cyt. za: E. Smółka: *Filozofia kształtowania charakteru. Fryderyka Wilhelma Foerstera teoria wycho-*

miecki pedagog Fryderyk Wilhelm Foerster. Współczesne nauki humanistyczne i społeczne relatywnie rzadko korzystają z pojęć sprzężonych ze sferą woluntarystyczną człowieka, takich jak: wytrzymałość, wytrwałość, solidność, rzetelność, staranność, dokładność, pilność, sumienność, gruntowność, cierpliwość, pracowitość, konsekwencja, systematyczność, postanowienie, „słowność”, wyrzeczenie, powściągliwość. Przedstawiciele polskiej pedagogiki ubiegłych stuleci, na przykład Jan Władysław Dawid¹⁴ czy Sergiusz Hessen¹⁵, często odwoływali się do terminu woli (silnej lub słabej, dobrej lub złej); zaliczali ją, do składników charakteru (na przykład Stefan Kunowski¹⁶) lub cech osobowości (na przykład psycholog Stefan Baley¹⁷).

We współczesnej psychologii upowszechnienie terminu „motywacja” spowodowało sukcesywne wypieranie terminów „wola”, „sfera wolicjonalna”, chociaż w nielicznych pracach psychologicznych nadal utrzymują się takie terminy, jak „wola” (pozytywna, negatywna), „właściwości wolicjonalne”, „kontrola wolicjonalna”¹⁸. Zwraca się uwagę również na udział kontroli działania (poczucia kontroli i poczucia skuteczności) oraz orientacji na działanie (w odróżnieniu od orientacji na stan) w kształtowaniu tzw. silnej woli¹⁹.

Mając świadomość, że silna wola ma fundamentalne znaczenie w procesie wychowania moralnego oraz uczenia się dzieci i młodzieży, warto przeanalizować wolicjonalne podłoże punktualności. Jak zauważył Foerster, sposobności do kształtowania sfery wolicjonalnej dostarczają najprostsze codzienne czynności, na przykład punktualna pobudka poranna, ale także trenowanie punktualności przez przy-

wania w świetle założeń personalizmu chrześcijańskiego. Tychy: Wydawnictwo „Maternus Media”, 2005, s. 177.

¹⁴ J.W. Dawid: *Inteligencja, wola i zdolność do pracy*. Warszawa: Wydawnictwo „Społeczeństwo”, 1911.

¹⁵ S. Hessen: *Dzieła wybrane*. T. 1: *Podstawy pedagogiki*. Oprac. W. Okoń. Przeł. A. Zielenicki. Warszawa: Wydawnictwo „Żak”, 1997.

¹⁶ S. Kunowski: *Proces wychowawczy i jego struktura: temperament, indywidualność, charakter, osobowość. Zarys teorii*. Lublin: Instytut Pracy Nauczycielskiej, 1946.

¹⁷ S. Baley: *Psychiczne właściwości nauczyciela-wychowawcy*. W: *Osobowość nauczyciela*. Red. W. Okoń. Warszawa: Państwowe Zakłady Wydawnictw Szkolnych, 1959, s. 178, 179.

¹⁸ Por. W. Łukaszewski, M. Marszał-Wiśniewska: *Wytrwałość w działaniu. Wyznaczniki sytuacyjne i osobowościowe*. Gdańsk: Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne, 2006, s. 112, 115; A. Masłow: *Motywacja i osobowość*. Przeł. J. Radzicki. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN, 2006.

¹⁹ R. Kadzikońska-Wrzosek: *Siła woli. Autonomia, samoregulacja i kontrola działania*. Sopot: Wydawnictwo „Smak Słowa”, 2013.

muszanie się do jak najściślejszego dotrzymania terminu wbrew wszelkim przeszkodom. Pretekstem do doskonalenia przez dziecko terminowego wywiązywania się z zobowiązań może okazać się nie tylko umowa zawarta z rodzicem czy nauczycielem (dotrzymanie danego słowa), lecz także dotrzymanie umów z samym sobą (wytrwałość w postanowieniach). Umiejętność ta wymaga racjonalnego planowania czasu różnych zajęć, a tym samym ustalenia hierarchii ich ważności. Uczenie się punktualności staje się przygotowaniem do nabywania władzy nad zewnętrznymi okolicznościami, do bycia energicznym strażnikiem własnego życia²⁰. Im większa umiejętność samoopanowania i samodyscypliny, tym łatwiejsze okazuje się bycie punktualnym. Równocześnie trenowanie punktualności sprzyja samowychowaniu, samodoskonaleniu, a zatem również samoopanowaniu i samodyscyplinie.

Brak troski o punktualne wywiązywanie się z zobowiązań ma poważniejsze konsekwencje, niż można przypuszczać. Osoby niewytrwałe w działaniu, wykazujące niedoczynność systemu inicjującego działanie, mające problemy z realizacją wyznaczonych celów i planów życiowych mogą stać się podatne na niekorzystne rozwojowo i wychowawczo oddziaływanie. Trudność zaspokojenia potrzeby uznania, samorealizacji i akceptacji naraża takie osoby na konflikty inter- i intrapersonalne, rozluźnienie bądź rozpad więzi uczuciowej z bliskimi oraz czyni podatnymi między innymi na uzależnienia i zaburzenia emocjonalne.

Członkowie rodziny, zwłaszcza rodzice, stanowią dla dzieci niezbędny element budowania obrazu siebie i relacji z innymi. Rodzina to swoista matryca porządkująca doświadczenia życiowe młodych ludzi, również te związane z punktualnością (vs jej deficytem). Dostarcza wzorców zachowania, planowania, przewidywania i ponoszenia konsekwencji swych działań. Wzorce wyniesione z rodziny pochodzenia stanowią czynnik decydujący o sposobach przystosowania społecznego. Dziecko obserwuje zachowanie rodziców, ocenia je, identyfikuje się z nim, powiela określone wzorce. Zatem istotne, by rodzice stanowili dla dziecka pozytywny wzór osobowy wyposażony w taką dyspozycję psychiczną, jak punktualność. Można wówczas spodziewać się znacznego podobieństwa w zakresie analizowanego komponentu funkcjonowania psychospołecznego rodziców i dzieci.

Jednak dzieci w obrębie rodziny podlegają również wielu innym wpływom wychowawczym. Brak pożądaných dyspozycji psychicznych dzieci, na przykład punktualności, wynikający między innymi z niskiej kultury pedagogicznej rodziców naraża je na trudności adaptacyj-

²⁰ E. S m o ł k a: *Filozofia kształtowania charakteru...*, s. 176-177.

ne oraz proces wykluczania społecznego i kulturowego²¹, który rodzi kolejne niekorzystne konsekwencje w rozwoju dopiero kształtującego się charakteru i osobowości.

Zdarza się, że rodzice i inni członkowie rodziny, na przykład starsze rodzeństwo, dziadkowie, kuzynostwo, preferują pewne wartości, normy moralne, wzorce zachowania zgodne bądź niezgodne z obowiązującymi w danym społeczeństwie. Dziecko rozwijające się prawidłowo włącza określone wartości do swej struktury osobowości. Wartości zinterioryzowane są względnie trwałe, zatem wyznaczają standardy postępowania, jednak nie są determinujące, mogą bowiem w ciągu życia modyfikować postawę człowieka. W miarę dojrzewania zwiększa się zasób indywidualnych doświadczeń jednostki, zmienia się jej system motywacyjny, wartościowanie.

Rodzina jest wprawdzie prymarnym, ale nie jedynym środowiskiem wychowawczym, w którym dziecko nabywa określone umiejętności społeczne. Dzieci i młodzież wchodzi w relacje rówieśnicze, podlegają oddziaływaniu mediów, podejmują naukę w szkole. Zmiana proporcji między zabawą a nauką zmusza dziecko do wyćwiczenia umiejętności umożliwiających realizację obowiązku szkolnego. Pociąga to za sobą konieczność wypracowania takich cech, jak: obowiązkowość, systematyczność i punktualność. Jeśli chcemy, by dziecko podołało wymogom określonych etapów rozwojowych, cechy te powinny być u niego kształtowane już w wieku przedszkolnym, najlepiej podczas zabaw, których reguły gry wymagają reakcji w określonym czasie, dotrzymywania danego słowa, umów, terminowego odpowiadania na potrzeby i prośby towarzyszy zabaw, wywiązywania się ze wspólnych ustaleń dotyczących spotkań w danym miejscu.

Program wychowawczy szkoły podstawowej, gimnazjum i szkoły ponadgimnazjalnej powinien uwzględniać doskonalenie aksjologiczne ucznia, w tym pielęgnowanie wielu zalet, między innymi punktualności, którą stosunkowo łatwo trenować w wychowankach przez oczekiwanie punktualności (niespóźnianie się na lekcje), wzmocnienie tej cechy charakteru i przeciwstawianie jej niepunktualności. Niska frekwencja i niepunktualność stanowią w polskiej szkole jedną z przyczyn obniżenia oceny z zachowania, jednak taki rodzaj oddziaływania nie jest wystarczający, by dzieci i młodzież ceniły poczucie obowiązku, solidność i punktualność.

Odpowiednie gospodarowanie czasem zajęć szkolnych przez nauczyciela i niespóźnianie się na lekcje stanowi podstawę przestrzegania punktualności przez uczniów. Wyniki badań prowadzonych w pol-

²¹ Z. Kwieciński: *Wykluczanie*. Toruń: Wydawnictwo Uniwersytetu Mikołaja Kopernika, 2002.

skiej szkole podstawowej metodą obserwacji 100 lekcji potwierdziły, że spóźnienia nauczycieli na lekcję wynoszą średnio niespełna 5 minut. Nie było ani jednej lekcji, na którą nauczyciel przyszedł dokładnie o godzinie oznaczonej w rozkładzie zajęć; największe spóźnienie wyniosło 16 minut²².

Warto zatem zadbać wpieryw o punktualność nauczycieli i wychowawców, a następnie w ramach edukacji aksjologicznej (na lekcji wychowawczej czy zajęciach pozalekcyjnych) prowadzonej metodami aktywizującymi (na przykład kazusów) trenować w wychowankach punktualność, biorąc za wzór ludzi punktualnych, analizując ich koleje losu, porażki na drodze do sukcesu i pomyślności życiowej. Można pracować z uczniami, korzystając z biografii lub autobiografii, inscenizując treści wyjaśniające znaczenie bycia punktualnym w różnych sytuacjach, relacjach i środowiskach.

Podsumowanie

Punktualność – termin powszechnie stosowany w języku potocznym, znacznie rzadziej w nauce – w odniesieniu do człowieka warto rozpatrywać jako:

- cechę charakteru (inaczej: dyspozycję psychiczną) bądź cechę osobowości (S. Baley);
- przejaw silnej woli (S. Hessen);
- komponent „kontroli wolicjonalnej” związanej z orientacją na działanie (W. Łukaszewski, M. Marszał-Wiśniewska);
- czynnik ułatwiający komunikację interpersonalną;
- wyznacznik jakości pracy zawodowej oraz profesjonalizmu pracownika;
- składnik kultury osobistej i kultury pedagogicznej;
- normę moralną vs normę społeczną (M. Ossowska);
- normę rozwojową (B.I. Neugarten);
- zasadę wychowania (A. Żywczok);
- komponent ideału wychowania (A. Żywczok);
- pozytywną postawę życiową wynikającą ze stosunku do czasu; punktualność w porównaniu z perfekcjonizmem i niepunktualnością stanowi optymalną miarę cnoty (A. Żywczok).

²² Z. Kwieciński: *Praca w szkole jako złudzenie*. W: *Idem: Pedagogie postu. Preteksty, konteksty, podteksty*. Kraków: Oficyna Wydawnicza „Impuls”, 2012, s. 229, 236.

Chociaż taką właściwość, jak punktualność, przypisuje się głównie ludziom, ma ona odniesienie również do przedmiotów oraz przyrody ożywionej i nieożywionej.

Odmienne pojmowanie punktualności reprezentują psycholodzy, którzy analizując zmiany rozwojowe zachodzące w odpowiednim i nieodpowiednim czasie, zwrócili uwagę na znaczenie terminowości wydarzeń życiowych uznawanych za punktualne bądź niepunktualne. Punktualny przebieg procesów dojrzewania biologicznego, psychicznego i społecznego decyduje o dojrzałości jednostki, natomiast opóźnienie, zahamowanie, a w niektórych przypadkach nadmierne przyspieszenie rozwoju może stanowić przejaw nieprawidłowości. Terminowość pewnych osiągnięć rozwojowych stanowi zatem przedmiot diagnozy psychologicznej i pedagogicznej.

Punktualność – cecha silnie osadzona w naturze człowieka – ma również swe wyraźne podłoże kulturowe; jest pieczołowicie pielęgnowana zwłaszcza w kulturze monochronicznej, w której punktualność uznaje się za przejaw odpowiedzialności, wysokiej jakości pracy i organizacji środowisk zawodowych.

Ukształtowanie w dzieciach i młodzieży punktualności wymaga wysiłku i profesjonalizmu pedagogicznego, stworzenia odpowiednich warunków środowiskowych i sytuacyjnych, by można było posłużyć się metodami, formami i treściami wychowania angażującymi głównie sferę wolicjonalną wychowanków, tzn. rozwinąć w młodym pokoleniu nastawienie na działanie i kontrolę wolicjonalną (potocznie: silną wolę). Metoda modelowania, treningu i nadawania znaczenia punktualności człowieka przez – między innymi – budzenie respektu wobec normy punktualności są doskonałym wyposażeniem mądrego nauczyciela – rozumiejącego znaczenie punktualności w procesie rozwoju moralnego, intelektualnego oraz zawodowego swych uczniów, wychowanków i podopiecznych.

Bibliografia

- Absolwent na rynku pracy*. Warszawa: „Ecorys” Polska Sp. z o.o., 2011.
- Baley S.: *Psychiczne właściwości nauczyciela-wychowawcy*. W: *Osobowość nauczyciela*. Red. W. Okoń. Warszawa: Państwowe Zakłady Wydawnictw Szkolnych, 1959.
- Bee H.: *Psychologia rozwoju człowieka*. Przeł. A. Wojciechowski. Poznań: Wydawnictwo Zysk i S-ka, 2004.
- Brzezińska A.I.: *Jak przebiega rozwój człowieka? W: Psychologiczne portrety człowieka*. Red. A.I. Brzezińska. Gdańsk: Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne, 2005.

- Brzezińska A.I., Kaczan R., Rycielska L.: *Przekonania o swoim życiu. Spostrzeganie historii życia przez osoby z ograniczeniami sprawności*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe „Scholar”, 2010.
- Cottle T.J.: *Perceiving Time. A Psychological Investigation of with Men and Women*. New York: Wiley&Sons, 1976.
- Dawid J.W.: *Inteligencja, wola i zdolność do pracy*. Warszawa: Wydawnictwo „Społeczeństwo”, 1911.
- Dąbrowska-Wnuk M.: *Zaangażowane ojcostwo, czyli nowe oblicze ojcowskiej miłości*. W: *Miłość – akt preferencji duchowości człowieka. Studium bliskości uczuciowej*. Red. A. Żywczołk. Warszawa: Wydawnictwo Akademickie „Żak”, 2013.
- Foerster F.W.: *Wychowanie i samowychowanie*. Przeł. J. Kreutz-Mirski. Warszawa-Lublin-Łódź: Gebethner i Wolff, 1917.
- Geißler K.: *Enthetzt Euch! Weniger Tempo – mehr Zeit*. Stuttgart: Hirzel, 2012.
- Gesteland R.: *Różnice kulturowe a zachowania w biznesie*. Przeł. H. Malarecka-Simbierowicz. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN, 2000.
- Hessen S.: *Dzieła wybrane. T. 1: Podstawy pedagogiki*. Oprac. W. Okoń. Przeł. A. Zieleńczyk. Warszawa: Wydawnictwo „Żak”, 1997.
- Hurlock E.: *Rozwój dziecka*. Przeł. B. Hornowski, K. Lewandowska, B. Rosemann. T. 1. Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe, 1985.
- Kadzikowska-Wrzosek R.: *Siła woli. Autonomia, samoregulacja i kontrola działania*. Sopot: Wydawnictwo „Smak Słowa”, 2013.
- Krąpiec M.: *Dzieła. T. 19: Człowiek w kulturze*. Lublin: Redakcja Wydawnictw Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego, 1999.
- Kunowski S.: *Proces wychowawczy i jego struktura: temperament, indywidualność, charakter, osobowość. Zarys teorii*. Lublin: Instytut Pracy Nauczycielskiej, 1946.
- Kwieciński Z.: *Praca w szkole jako złudzenie*. W: *Idem: Pedagogie postu. Preteksty, konteksty, podteksty*. Kraków: Oficyna Wydawnicza „Impuls”, 2012.
- Kwieciński Z.: *Wykluczanie*. Toruń: Wydawnictwo Uniwersytetu Mikołaja Kopernika, 2002.
- Łukaszewski W., Marszał-Wiśniewska M.: *Wytrwałość w działaniu. Wyznaczniki sytuacyjne i osobowościowe*. Gdańsk: Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne, 2006.
- Mała księga przysłów polskich*. Red. S. Nyczaj. Radom: Oficyna Wydawnicza „Ston I”, 1994.
- Masłow A.: *Motywacja i osobowość*. Przeł. J. Radzicki. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN, 2006.

- Neugarten B.L.: *Time, Age, and Life Cycle*. „American Journal of Psychiatry” 1979, no. 7.
- Oleś M.: *Rola rodziny w kształtowaniu umiejętności psychospołecznych u dzieci*. W: *Rodzina: źródło życia i szkoła miłości*. Red. D. Kornas-Biela. Lublin: Towarzystwo Naukowe Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego, 2001.
- Ossowska M.: *Wzór demokracji*. Lublin: Instytut Wydawniczy „Daimonion”, 1992.
- Rynek pracy w Polsce i Unii Europejskiej*. Red. A. Rozmus et al. Rzeszów: Wyższa Szkoła Informatyki i Zarządzania, 2010.
- Smółka E.: *Filozofia kształtowania charakteru. Fryderyka Wilhelma Foerstera teoria wychowania w świetle założeń personalizmu chrześcijańskiego*. Tychy: Wydawnictwo „Maternus Media”, 2005.
- Tempała J.: *Koncepcje rozwoju psychicznego, wiele czy jedna psychologia rozwoju?* „Forum Psychologiczne” 1997, T. 2.
- Witek L., Adamczyk J.: *Marketing międzynarodowy*. Rzeszów: Oficyna Wydawnicza Politechniki Rzeszowskiej, 2008.
- Wojciechowska L.: *Syndrom pustego gniazda. Dobrostan matek usamodzielniających się dzieci*. Warszawa: Wydawnictwo Instytutu Psychologii Polskiej Akademii Nauk, 2008.
- Zdybek M.: *Rola orientacji temporalnej na terażniejszość w wyjaśnianiu preferowanej strategii seksualnej*. „Acta Universitatis Londziensis Folia Psychologica” 2012, nr 16.
- Żywczok A.: *Aksjologia odkrycia naukowego – studium rozwoju i wychowania osobowości naukowych*. Toruń: Wydawnictwo Adam Marszałek, 2009.

Alicja Żywczok, Marianna Dąbrowska-Wnuk

**Punctuality –
a Moral Virtue or a Burden of Perfectionism?
An Interdisciplinary Hermeneutic Approach**

Summary: In view of the significance of the presented problem the authors point out that the modern development of occupational ethics and the raised economic standards result in an increased demand for punctual individuals in various aspects of social life. The authors also indicate the insufficient research material in this area. The hermeneutic insight into the nature and significance of punctuality made it possible for the authors to propose, among others, that punctuality constitutes a mental disposition facilitating inter-human communication; punctuality may be considered to be a personal determinant of the quality of cooperation in occupational environments. The authors propose to examine the term “punctuality” first of all as a feature of character or personality, as a component of volitional control, as component of personal

and pedagogical manners, as a moral, social and developmental standard, as a principle of upbringing and as a component of the ideal of upbringing. The authors prove that punctuality, a very important feature of the human nature, has also its clear cultural foundation. They propose their own viewpoint concerning the shaping of the volitional sphere in children and the youth, especially as regards punctuality.

Key words: punctuality, volitional control, moral virtue, moral standard, monochromic culture, principle of upbringing

Alicja Żywczok, Marianna Dąbrowska-Wnuk

**Pünktlichkeit –
eine Tugend oder ein überflüssiger Perfektionismus?
Interdisziplinäre hermeneutische Auffassung**

Zusammenfassung: Um die Bedeutung des in Angriff genommenen Problems zu begründen, betonten die Verfasserinnen, dass die heutzutage zu beobachtenden: richtigere Einschätzung der Berufsethik und erhöhte Wirtschaftsstandards eine erhöhte Nachfrage nach pünktlichen Menschen in verschiedenen Lebensbereichen verursachten. Sie nahmen auch fehlende wissenschaftliche Forschungen auf dem zu untersuchten Gebiet wahr. Hermeneutische Betrachtung des Kerns und der Bedeutung von der Pünktlichkeit ermöglichten ihnen, einige Thesen aufzustellen: Pünktlichkeit ist eine psychische Veranlagung, zwischenmenschliche Kommunikation leichter zu machen; Pünktlichkeit darf als ein Persönlichkeitskriterium für Qualität der Kollektivarbeit in beruflichen Kreisen im Berufsalltag angesehen werden. Die Verfasserinnen haben vorgeschlagen, den Terminus „Pünktlichkeit“ in erster Linie als ein Charakter- oder Persönlichkeitszug; ein Element der voluntativen Kontrolle; ein Element der persönlichen und pädagogischen Kultur; eine moralische, eine gesellschaftliche und eine Entwicklungsnorm; ein Erziehungsprinzip; ein Bestandteil des Erziehungsideals zu betrachten. Sie bewiesen, dass die Pünktlichkeit als eine in der menschlichen Natur stark angesiedelte Eigenschaft auch ihren deutlichen kulturellen Hintergrund hat. Schließlich bezogen sie ihre Stellung zur Bildung der voluntativen Sphäre bei Kindern und Jugendlichen, und insbesondere zum Pünktlichkeitsvollzug.

Schlüsselwörter: Pünktlichkeit, voluntative Kontrolle, Tugend, moralische Norm, monochronische Kultur, Erziehungsprinzip